

Sygn. akt I ACa 212/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 listopada 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Warszawie I Wydział Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący: SSA Roman Dziczek (spr.)

Sędziowie: SA Katarzyna Polańska-Farion

SA Dorota Markiewicz

Protokolant: sekr. sądowy Sławomir Mzyk

po rozpoznaniu w dniu 27 listopada 2019 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa J. M.

przeciwko Skarbowi Państwa – Wojewodzie (...)

o zapłatę

na skutek apelacji powoda

od wyroku Sądu Okręgowego w Warszawie

z dnia 21 grudnia 2018 r., sygn. akt I C 361/18

I. oddala apelację,

II. zasądza od J. M. na rzecz Skarbu Państwa – Prokuratorii Generalnej (...) kwotę 4050 (cztery tysiące pięćdziesiąt) złotych tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Dorota Markiewicz Roman Dziczek Katarzyna Polańska – Farion

Sygn. akt I ACa 212/19

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 27 marca 2018 r. J. M. reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika zażądał zasądzenia na swoją rzecz od pozwanego Skarbu Państwa - Wojewody (...) kwoty 100.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia doręczenia odpisu pozwu do dnia zapłaty wraz z kosztami postępowania w sprawie, w tym kosztami zastępstwa prawnego.

W uzasadnieniu pozwu wskazał, że jego roszczenie ma charakter odszkodowawczy o wyrównanie szkody spowodowanej niemożnością odzyskania wyłączonej nieruchomości, w części w jakiej jest on spadkobiercą J. i J. K.. Wskazał także, że J. i J. K. byli właścicielami nieruchomości rolnej o łącznej powierzchni 7.974 m² stanowiącej dawniej część tzw. tabeli likwidacyjnej wsi W. nr (...). Grunty te aktualnie są usytuowane w W., rejonie ul. (...). W dalszej części uzasadnienia powód przeprowadził wywód wskazujący na to, kto jest następcą prawnym J. i J. K..

W świetle wywodów powoda, w konsekwencji dziedziczenia ma on udział 17/280 w majątku spadkowym po ww. J. i J. K.. Powód wskazał, że powyższa nieruchomości została wywłaszczona na rzecz Skarbu Państwa na podstawie wskazanych w uzasadnieniu decyzji. Powód podkreślił, że jego roszczenie ogranicza się do części gospodarstwa objętego decyzjami wywłaszczeniowymi o numerach (...) oraz (...) z 25 maja 1965 roku, w pozostałej części bowiem, na nieruchomościach objętych decyzjami nr (...) z 30 czerwca 1964 roku i nr (...) z 18 listopada 1963 roku nadal jest realizowany cel wywłaszczeniowy. Pełnomocnik powoda podkreślił, że na części wywłaszczonego gospodarstwa wchodzącej obecnie w skład działek w obrębie (...) o numerach geodezyjnych: (...) (KW (...)), (...) (KW (...)), (...) (KW (...)), (...) (KW (...)), (...) (KW (...)); (...) - oraz (...) ((...)) po 1990 r. zaniechano realizacji celu, dla którego dokonano powyższego wywłaszczenia, oraz dokonano jej uwłaszczenia na rzecz przedsiębiorstw państwowych zarządzających tą częścią wywłaszczonego gruntu poprzez ustanowienie na ich rzecz prawa wieczystego użytkowania, następnie dokonano ich zbycia na rzecz podmiotów trzecich, za wyjątkiem części gruntu o pow. 1011 m⁽²⁾ wchodzącej w skład działki (...), która w okresie postępowań zwrotowych była przedmiotem postępowania o ustanowienie prawa wieczystego użytkowania na rzecz (...) sp. z o. o.” w W..

Decyzją Wojewody (...) nr (...) z dnia 21 grudnia 1996 roku ustanowiono prawo użytkowania wieczystego części ww. gospodarstwa objętego decyzją Prezydium Rady Narodowej w (...) W. nr (...) w dniu 25 maja 1965 roku, na rzecz Przedsiębiorstwa (...). Powód podniósł, że prawo użytkowania wieczystego tej nieruchomości zostało ujawnione w księdze wieczystej już po wejściu w życie ustawy o gospodarce nieruchomościami z roku 1997, co jego zdaniem rodzi określone skutki z art. 229 tej ustawy.

Na części wywłaszczonej nieruchomości rolnej objętej decyzją nr (...) w dniu 25 maja 1965 roku o powierzchni 2.234 m² wchodzącej obecnie w skład działki o nr ewidencyjnym (...) w 1994 roku na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 29 września 1990 roku o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczeniu nieruchomości ustanowione zostało prawo użytkowania wieczystego na rzecz przedsiębiorstwa państwowego (...). Powód podobnie podniósł, że prawo użytkowania wieczystego tej nieruchomości zostało ujawnione w księdze wieczystej już po wejściu w życie ustawy o gospodarce nieruchomościami z roku 1997, co jego zdaniem rodzi określone skutki z art. 229 tej ustawy.

Pozostała część nieruchomości rolnej objętej powyższą decyzją wywłaszczeniową o powierzchni 1.011 m⁽²⁾ stanowiąca tzw. resztówkę wchodzącą w skład działki (...) z obrębu (...) nadal pozostaje własnością Skarbu Państwa i nie była przedmiotem obrotu. Na tej części gruntu nie był i nie jest realizowany cel wywłaszczeniowy wskazany w decyzji. W ostatnim czasie trwało postępowanie o ustanowienie na rzecz (...) spółka z o.o. z siedzibą w W. prawa użytkowania wieczystego tej działki., przy czym powodom jako następcom prawnym byłych jej właścicieli nie przyznano statusu stron, mimo wymogu wynikającego z art. 136 § 1 ustawy o gospodarce nieruchomościami, ani nie zawiadomiono o takim postępowaniu.

Zdaniem strony powodowej pozwany, na którego rzecz nastąpiło wywłaszczenie nieruchomości, nie dopełnił obowiązku zawiadomienia następców prawnych byłych właścicieli wywłaszczonego gruntu o możliwości złożenia wniosku o zwrot ww. nieruchomości wchodzącej obecnie w skład działek w obrębie (...) o numerach geodezyjnych: (...) (KW (...)), (...) (KW (...)), (...) (KW (...)), (...) (KW (...)), (...) (KW (...)); (...) - oraz (...) (KW (...)), które uwłaszczone na rzecz przedsiębiorstw państwowych, który to obowiązek wynikał z art. 69 ust. 1 w związku z art. 47 ust. 4 ustawy z 1985 roku o gospodarce nieruchomościami w brzmieniu obowiązującym w dacie rozdysponowania nim przez Skarb Państwa na rzecz przedsiębiorstw. Nie dopełnienie takiego obowiązku spowodowało szkodę wynikającą z utraty prawa do zwrotu tych nieruchomości.

Zdaniem powoda deliktem pozwanego Skarbu Państwa jako podmiotu na rzecz którego dokonano wywłaszczenia ww. nieruchomości oraz jako organu założycielskiego i nadzorującego przedsiębiorstwa państwowe było uchybienie przez jego funkcjonariuszy obowiązkowi wynikającemu z art. 136 ust. 1 ustawy o gospodarce nieruchomościami z dnia 21 sierpnia 1997 roku (pełnomocnik powoda konsekwentnie wskazywał na przepisy nieistniejącej ustawy z dnia 1 sierpnia 1977 roku) poprzez zaniechanie zawiadomienia następców prawnych J. i J. K. o możliwości złożenia przez nich wniosku o zwrot części gospodarstwa wchodzącego aktualnie w skład działek: (...) (KW (...)), (...) (KW (...)), (...) (KW

(...), (...) (KW (...)), (...) (KW (...)); (...) - oraz (...) (KW nr (...)), bowiem nie zamierzały one realizować na tych gruntach celu wywłaszczenia wskazanego w decyzjach wywłaszczeniowych. W tej sytuacji zdaniem pełnomocnika powoda, pozwany winien był spowodować wygaszenie prawa wieczystego użytkowania i doprowadzić do zwrotu nieruchomości następcom prawnym wywłaszczonych właścicieli.

Powód wskazał, że następcy prawni J. i J. K. wobec informacji o tym, że wywłaszczone działki stały się zbędne na cel wywłaszczenia wystąpili o ich zwrot, jednak wnioski następców prawnych dawnych właścicieli zostały negatywnie rozpoznane przez organy administracji publicznej ze względu na to, że grunty, które były przedmiotem wniosku zostały rozdysponowane w sposób trwały na rzecz osób trzecich. (pozew k. 3 – 352 akt sprawy)

W odpowiedzi na pozew pozwany reprezentowany przez Prokuratorię Generalną (...) wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie kosztów procesu w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. W uzasadnieniu swojego stanowiska, pozwany wskazał, że dowody zaprezentowane przez powoda, a opierające się na aktach innych postępowań nie mogą stanowić podstawy ustaleń faktycznych dokonywanych przez Sąd, tym samym powód nie wykazał przesłanek swojego roszczenia. Nadto zdaniem pozwanego powód nie przedstawił danych umożliwiających dostateczną identyfikację nieruchomości. Pozwany podniósł także zarzut przedawnienia. Pozwany wskazał także, że jego zdaniem, powód nie wykazał przesłanek odpowiedzialności odszkodowawczej pozwanego tj. szkody i związku przyczynowego. Pozwany zakwestionował również żądanie zasądzenia odsetek ustawowych za opóźnienie od dnia doręczenia odpisu pozwu. (odpowiedź na pozew k. 363 - 373)

Do zamknięcia rozprawy strony podtrzymywały dotychczasowe stanowiska w sprawie.

Wyrokiem z dnia 5 stycznia 2020 roku Sąd Okręgowy w Warszawie oddalił powództwo oraz zasądził od J. M. na rzecz Prokuratorii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej kwotę 5.400 złotych tytułem zwrotu kosztów procesu.

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

J. i J. K. byli właścicielami w częściach równych nieruchomości o ogólnej powierzchni 7974 m², stanowiącej część osady włościańskiej zapisanej w tabeli likwidacyjnej wsi W. pod nr (...).

Nieruchomość ta na mocy decyzji Prezydium Rady Narodowej (...) W. - (...) z dnia 25 maja 1965 r. numer (...) została wywłaszczona co do 3.092 m². Wywłaszczenie nastąpiło na wniosek Zakładu Produkcji (...). W uzasadnieniu decyzji wskazano, że wywłaszczeniem została objęta część gruntu o powierzchni 2441 m² pod budowę zakładu oraz części gruntu o pow. 651 m² pod drogę.

Natomiast decyzją ww. organu z dnia 25 maja 1965 r. o nr (...) dokonano wywłaszczenia na wniosek Przedsiębiorstwa (...) części ww. gruntu w wielkości 3245 m². W uzasadnieniu tej decyzji wskazano, że wywłaszczeniem została objęta powierzchnia 2234 m² pod budowę bazy oraz powierzchnia 1011 m² od ulicy (...) nabyta jako resztówka. (dowód: decyzje k. 46 - 49; 70 - 72)

Z wyżej wymienionej nieruchomości wyodrębniono działki nr (...) (...), nr (...), nr (...), nr (...). (dowód: decyzje k. 56, 80)

Prawo użytkowania wieczystego dla nieruchomości, objętej decyzją wywłaszczeniową z dnia 25 maja 1965 r. o nr (...), zostało nabyte z dniem 5 grudnia 1990 roku przez Przedsiębiorstwo (...) w W. (podmiotu na rzecz którego nastąpiło wywłaszczenie) na podstawie decyzji Wojewody (...) o nr (...) z dnia 31 grudnia 1996 r.. W wyniku podziału tej nieruchomości powstały między innymi działki nr (...) (...), (...), (...), (...) z obrębów (...) i były one przedmiotem obrotu.

Działka nr (...) z obrębów (...) objęta KW nr (...) została zbyta na rzecz (...) S. A. w W., która na podstawie umowy sprzedaży z dnia 18 grudnia 2013 r. zbyła prawo użytkowania wieczystego m. in. ww. działki oraz prawo własności

znajdujących się na niej naniesień budowlanych stanowiących odrębny od gruntu przedmiot własności Spółce (...) Sp. z o. o. w S..

Prawo użytkowania wieczystego na działce nr (...) z obrębu (...) objęta KW nr (...) zostało zbyte wraz ze znajdującymi się na niej naniesieniami budowlanymi stanowiącymi odrębny od gruntu przedmiot własności (...) Sp. z o. o. w W..

Prawo użytkowania wieczystego na działce nr (...) z obrębu (...), objętej KW (...) zostało zbyte wraz z własnością posadowionego na nieruchomości budynku magazynowego jednokondygnacyjnego, stanowiącego odrębny od gruntu przedmiot własności B. i K. K..

Prawo użytkowania wieczystego działki nr (...) z obrębu (...) objętej KW nr (...) zostało zbyte wraz z własnością znajdującego się na nieruchomości budynku socjalnego stanowiącego odrębny od gruntu przedmiot własności Agencji (...) Sp. z o. o. w W., a następnie spółka ta zbyła swoje prawa Bankowi (...) w W., który zbył je (...) Sp. z o. o.. (dowód: dostęp do KW nr (...); (...); (...); (...); decyzja k. 58 - 59)

Nieruchomość o powierzchni 2234 m⁽²⁾ (w granicach lokalizacji inwestycji) znajduje się w granicach obecnej działki ew. nr (...), natomiast pozostała część znajdująca się poza celem wywłaszczenia weszła w skład działki ew. nr (...) z obrębu (...).

Aktualnie użytkownikiem działki nr (...) z obrębu (...) jest (...) z o. o. z siedzibą w W.. (dowód: decyzja k. 80 - 81; ekw (...))

Prawo użytkowania wieczystego na działce nr (...) z własnością usytuowanych na niej budynków, budowli i urządzeń w postępowaniu upadłościowym nabyła Spółka (...) SP. z o. o. (aktualnie (...) Sp. z o. o). (dowód: decyzja k. 80 - 81; ekw (...))

Po J. i J. K. spadek nabyła m. in. W. M. (1) z domu K. w 34/280 części. Spadek po W. M. (2) nabyli w częściach równych S. M., H. M. oraz D. S.. Spadek po S. M. nabyli w częściach równych J. M., H. M. oraz D. S.. Spadek po H. M. nabyli w częściach równych J. M. oraz D. S., zaś spadek po tej ostatniej nabyła w całości E. O.. Biorąc pod uwagę powyższe J. M. partycypuje w 17/280 w spadku po J. i J. K.. (dowód: postanowienie k. 17 - 20; postanowienie k. 35; postanowienie k. 36 ; postanowienie k. 37; postanowienie k. 38)

Decyzją nr (...) z dnia 24 listopada 2014 r. Prezydent (...) W. umorzył postępowanie w przedmiocie zwrotu nieruchomości położonej w W. w dzielnicy(...)w rejonie ulic (...) oznaczonej w obrębie (...) jako działki nr (...)-(...), (...), (...), (...). na rzecz m. in. J. M.. W uzasadnieniu swojego rozstrzygnięcia organ wprost nie odniósł się do kwestii zbędności ww. nieruchomości podkreślając, że wobec ustanowienia na żądanych gruntach prawa użytkowania wieczystego niemożliwy jest ich zwrot w naturze. Powyższa decyzja została utrzymana w mocy decyzją nr (...) z dnia 16 kwietnia 2015 r. Wojewody (...). (dowód: decyzja k. 50 – 62, decyzja k. 63-69)

Decyzją Prezydenta (...) W. nr (...) z dnia 22 lipca 2014 r. odmówiono zwrotu m. in. J. M. nieruchomości położonej w W. w dzielnicy (...) przy ul. (...) oznaczonej jako działki ew. nr (...) i nr (...)z obrębu (...) stanowiącej dawniej część tabeli likwidacyjnej wsi W. pod nr (...), a przejętej na rzecz Skarbu Państwa w drodze decyzji Prezydium Rady Narodowej w (...) W. z dnia 25 maja 1965 roku nr(...). W uzasadnieniu decyzji organ wskazał, że działka o nr (...) (...) z obrębu (...) została nabyta i wykorzystana zgodnie z celem wywłaszczenia, a według organu nie zachodzą również przesłanki do zwrotu działki nr(...) z ww. obrębu, gdyż w odniesieniu do tej działki znajdującej się poza celem wywłaszczenia nie można oceniać sprawy zwrotu przez pryzmat art. 137 ust. 1 ustawy o gospodarce nieruchomościami, który określa przesłanki zwrotu wywłaszczonych nieruchomości poprzez wskazanie terminów podjęcia i zakończenia realizacji inwestycji, lecz trzeba oceniać pod kątem realizacji celu wywłaszczenia na całej wywłaszczonej nieruchomości, nie zaś do tego co zostało nabyte na wniosek właściciela. Powyższa decyzja została utrzymana w mocy decyzją nr (...) z dnia 31 marca 2015 r. Wojewody (...). (dowód: decyzja k. 73 – 85, decyzja k. 86-93)

Decyzją z dnia 7 grudnia 2015 r. nr (...) Starosta (...) odmówił zwrotu nieruchomości objętej decyzją wywłaszczeniową Prezydium Rady Narodowej w (...) W., przy ul. (...), dzielnicy (...) oznaczonej aktualnie w danych ewidencji gruntów i budynków jako działka nr(...)z obrębu (...) uregulowanej w księdze wieczystej nr (...) prowadzonej przez Sąd Rejonowy dla Warszawy - Mokotowa w Warszawie m. in. J. M.. W uzasadnieniu tej decyzji organ wskazał, że z uwagi na zrealizowanie przesłanki określonej w art. 229 ustawy o gospodarce nieruchomościami nie jest możliwy zwrot nieruchomości. Decyzja ta została utrzymana w mocy decyzją Wojewody (...) nr (...) z 12 lutego 2016 r. (dowód: decyzja k. 94 – 98, decyzja k. 99-109)

Powyższy stan faktyczny Sąd pierwszej instancji ustalił w oparciu o dokumenty zgromadzone w sprawie, których prawdziwość nie była kwestionowana przez strony i nie budziła wątpliwości sądu.

Strona powodowa w pozwie zgłosiła wnioski dowodowe o dołączenie akt postępowań administracyjnych toczących się z wniosków o zwrot wywłaszczonych nieruchomości na okoliczności których strona pozwana nie kwestionowała oraz na okoliczność wykazania zbędności nieruchomości na cele wskazane w decyzjach wywłaszczeniowych, przy czym co do tego ostatniego strona powodowa nie sprecyzowała, który konkretnie z tych dokumentów miałby wykazywać na tę okoliczność, tym bardziej, że powód był stroną tych postępowań, więc treść dokumentów jest mu znana.

Pełnomocnik powodów wniosł również o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu geodezji na okoliczność ustalenia powierzchni części wywłaszczonego gospodarstwa rolnego stanowiącego dawniej część tzw. tabeli likwidacyjnej wsi W. nr (...) wchodzącej obecnie w skład działek z obrębu (...) o nr (...) (KW (...)), (...) (KW (...)), (...) (KW (...)), (...) (KW (...)), (...) (KW (...)); (...) - oraz (...) (KW nr (...)) oraz na okoliczność, że po 1996 roku nie były one użytkowane na cele określone w decyzjach administracyjnych.

W ocenie Sądu Okręgowego sformułowana przez stronę powodową teza dowodowa w rzeczywistości przerzucała na biegłego poszukiwanie dowodów na wykazanie twierdzeń pozwu, przy braku materiału dowodowego zaoferowanego przez powoda na te okoliczności. Niezależnie od powyższego z uwagi na niezasadność powództwa, dopuszczenie tego dowodu było bezprzedmiotowe.

W tym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że powództwo nie zasługiwało na uwzględnienie i podlegało oddaleniu w całości.

Przechodząc do podniesionego przez Skarb Państwa zarzutu przedawnienia, Sąd przypomniał, że w ustawie z dnia 16 lutego 2007 r. (Dz.U. Nr 80, poz. 538) wprowadzono obecnie obowiązujący art. 442¹ k.c. Wedle art. 2 ustawy, do roszczeń powstałych przed dniem jej wejścia w życie, a według przepisów dotychczasowych w tym dniu jeszcze nieprzedawnionych, stosuje się przepisy art. 442¹ Kodeksu cywilnego. Jeżeli roszczenie powoda nie było w chwili wejścia w życie ww. przepisu przedawnione to on znajdzie w sprawie zastosowanie.

Zgodnie więc z art. 442¹ § 1 k.c. roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jednakże termin ten nie może być dłuższy niż dziesięć lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę. Tak samo ukształtowany był termin przedawnienia określony w art. 442 § 1 k.c.

Zdaniem Sądu pierwszej instancji, roszczenie powoda o naprawienie szkody nie było przedawnione w dniu wejścia ustawy wprowadzającej art. 442¹ § 1 k.c.. W sprawie znajdzie zatem zastosowanie 3 letni termin od dnia dowiedzenia się przez poszkodowanego o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia jak również 10 letni termin liczony od chwili zdarzenia.

W chwili, w której doszło do zdarzenia, które w ocenie powoda wywołało szkodę, zastosowanie w sprawie znajdował art. 47 ust. 4 ustawy o gospodarce gruntami; przewidywał on, że nieruchomość wywłaszczona nie może być użyta na inne cele niż cele określone w decyzji o wywłaszczeniu, chyba, że nie mogła być zwrócona w trybie określonym w art. 69 tej ustawy z braku zgody poprzedniego właściciela albo jego następcy prawnego. Natomiast art. 69 ust. 1 tej ustawy

wskazywał, że nieruchomości wywłaszczona lub jej część podlega zwrotowi na rzecz poprzedniego właściciela lub jego następcy prawnego na jego wniosek, jeżeli stała się zbędna na cel określony w decyzji o wywłaszczeniu.

Mimo, że wywłaszczenie miało miejsce pod rządami poprzednio obowiązujących ustaw regulujących kwestię własności nieruchomości, to na mocy reguł intertemporalnych ww. ustawy, to przepisy tej ustawy znajdowały zastosowanie w sprawie.

W ocenie strony powodowej przyczyną, z którą należy wiązać wywołanie szkody, było niepoinformowanie powoda, przed zbyciem nieruchomości o tym, że stały się one zbędne z punktu widzenia decyzji o wywłaszczeniu. Bez znaczenia ma przy tym charakter decyzji na mocy których ustanowiono użytkowanie wieczyste (tj. czy są one konstytutywne czy deklaratoryjne), albowiem gdyby przed uwłaszczeniem na ww. nieruchomościach poinformowano następców prawych dawnych właścicieli wywłaszczonej nieruchomości, że część nieruchomości nie została przeznaczona na cele wywłaszczenia i mogą oni żądać zwrotu tychże, niewątpliwie nie doszłoby do powstania szkody, gdyż następcy prawni mieliby możliwość realizacji swojego uprawnienia. Fakt, że już wówczas nie można mówić o realizacji celu wywłaszczenia świadczy przejęcie gruntu na rzecz, mimo wszystko, odrębnych od Skarbu Państwa jednostek organizacyjnych. To zaś niweczyło uprawnienie określone w art. 69 ust. 1 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszczeniu nieruchomości.

Sąd podkreślił, że dopóki w życie nie wszedł art. 229 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, możliwa była realizacja przynajmniej teoretycznie, roszczenia jakie mieli powodowie. Dla oceny zasadności roszczenia powoda decydujące znaczenie miał przepis art. 69 ust. 1 i art. 47 ust. 4 ustawy z 1985 r. o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości.

Zdaniem Sądu Okręgowego do powstania szkody, doszło w istocie dopiero z chwilą w której w życie wszedł ww. przepis art. 229, który doprowadził do wygaśnięcia roszczeń powoda. Przed tą datą, powód miał możliwość dochodzenia swojego roszczenia żądając zwrotu wywłaszczonej nieruchomości.

Po tym czasie, z uwagi na brzmienie ww. przepisu, możliwość odzyskania nieruchomości wygasła. To właśnie z tą chwilą dochodzi do ostatecznego wygaśnięcia roszczenia następców prawnych byłych właścicieli wywłaszczonych nieruchomości.

Każdy obywatel dbający o swój interes powinien znać przepisy powszechnie obowiązującego prawa. Stąd też zasadnie przyjmuje się w orzecznictwie i doktrynie, że z chwilą wejścia w życie art. 229 ustawy o gospodarce nieruchomościami, bieg zaczął 10 letni termin przedawnienia określony w art. 442¹ § 1 k.c. (dawniej art. 442 § 1 k.c.). To wówczas realnie powstała szkoda, bo to wtedy spadkobiercy dawnych właścicieli wywłaszczonych przed wejściem w życie ww. ustawy nieruchomości, które stały się zbędne na cele wywłaszczenia, utracili możliwość dochodzenia ich zwrotu.

Wobec powyższego stanowiska, termin przedawnienia upłynął w dniu 2 stycznia 2008 r.

Nie ma przy tym znaczenia, że wtedy powód nie wiedział o tym, że szkoda powstała i od kogo mu jej naprawienie przysługuje, albowiem określony w art. 442¹ § 1 k.c. 10 letni termin przedawnienia wprost przewiduje, że swój bieg rozpoczyna od chwili zdarzenia wywołującego szkodę i przedawnia się „w każdym razie” po 10 latach.

Przywołane przez powoda judykaty m. in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2017 r. o sygn. akt II CSK 262/16 dotyczą innych stanów faktycznych, niż ta będąca przedmiotem rozpoznania w niniejszej sprawie. W powołanej sprawie zastosowania nie miał art. 229 ustawy o gospodarce nieruchomościami i nie był on w konsekwencji rozważany jako element wpływający na przedawnienie, a to dlatego, że wywłaszczona nieruchomość poprzedniego właściciela nie została sprzedana, ani nie ustanowiono na rzecz osoby trzeciej użytkowania wieczystego.

W konsekwencji sytuacja prawna podmiotu występującego w tamtej sprawie, jak i powoda są zupełnie różne. Na gruncie tamtego postępowania, niemożliwość realizacji roszczeń z art. 136 - 137 ugn nie wynikała z wejścia w życie art. 229 u.g.n.

Na gruncie niniejszej sprawy, rzeczywistą przyczyną wywołującą u powoda szkodę było wejście w życie art. 229 u.g.n. Stąd też od tej daty należało liczyć termin przedawnienia.

Niezależnie od powyższego, przy założeniu, że nie doszło do przedawnienia roszczeń powoda, to powód roszczeń swoich nie wykazał.

Sąd podkreślił, że strona powodowa nie przedstawiła żadnych okoliczności świadczących o tym, że wywłaszczone nieruchomości nie zostały przeznaczone na cel wywłaszczenia, zaś załączone decyzje administracyjne nie mogły stanowić wyłącznego źródła dokonywania ustaleń faktycznych, w szczególności gdy nie wskazują jednoznacznie, że zrealizowano przesłankę dotyczącą zbędności dla celu wywłaszczenia danej nieruchomości. Tymczasem powód przedłożył do niniejszej sprawy szereg decyzji, w których organy bądź poprzestają na stwierdzeniu, że zrealizowano przesłanki z art. 229 u.g.n., co uniemożliwia im prowadzenie postępowania, bądź stwierdzają, że nieruchomość została sprzedana bądź ustanowiono na niej użytkowanie wieczyste na rzecz osób trzecich i nie dokonują oceny w przedmiocie przeznaczenia nieruchomości na cel wywłaszczenia. Podzielił stanowisko pozwanego, że Sąd jako niezależny organ dokonuje własnych ustaleń faktycznych i nie może w tym zakresie poprzestawać na ustaleniach dokonywanych w ramach decyzji administracyjnej, chyba że dane ustalenia faktyczne stanowiłyby element chociażby pośrednio wyrażony w sentencji danej decyzji.

Wskazał także, że z przedłożonych decyzji wynika odwrotny od wskazywanego przez powoda wniosek, iż nieruchomości objęte wywłaszczeniem zostały przeznaczone na cel wywłaszczenia i nie stały się zbędne w rozumieniu art. 137 ust. 1 i 2 u.g.n. (decyzja k. 81 – 84). Nie sposób było więc uznać, ażeby nieruchomość wywłaszczona była zbędna na cele wywłaszczenia, jeżeli w ciągu 10 lat była na ten cel przeznaczona, a dopiero następnie cel ten się zmienił. Taka wykładnia ww. przepisów prowadziłaby do absurdalnego wniosku, że roszczenie o zwrot nieruchomości utrzymuje się niezależnie od zmian przeznaczenia danego gruntu, który ze względów społecznych i ekonomicznych zmieniać się musi. Tworzyłoby to więc quasi – odrębny, czasowy rodzaj własności, nie przewidziany wyraźnie przez przepisy ustawy. Stąd też skoro nieruchomości wywłaszczone zostały przeznaczone na cel wywłaszczenia nie sposób mówić o szkodzie po stronie powoda, albowiem ich odzyskanie było niemożliwe, co wprost wynika z ostatecznych decyzji administracyjnych.

Reasumując: roszczenie powoda o zwrot zbędnej dla celów wywłaszczenia nieruchomości wygasło z dniem 1 stycznia 1998 r. od tamtej daty bieg rozpoczął termin przedawnienia określony w art. 442¹ § 1 k.c. (który miał zastosowanie, bo w chwili wejścia w życie ww. przepisu, roszczenie powoda nie było jeszcze przedawnione). Roszczenie powoda z art. 417 § 1 k.c. przedawniło się więc 2 stycznia 2008 r.

Nawet jednak gdyby nie doszło do przedawnienia, to przedłożony przez powoda materiał dowodowy nie pozwalał w sprawie na uwzględnienie powództwa, albowiem powód nie wykazał, ażeby nieruchomości, które wskazał w pozwie zostały przejęte przez Skarb Państwa były zbędne na cele wywłaszczenia, a to na nim, jako wywodzącym z tej okoliczności skutki prawne spoczywał ten obowiązek (art. 6 k.c.).

O kosztach procesu Sąd pierwszej instancji orzekł zgodnie z zasadą odpowiedzialności stron za wynik procesu określoną w art. 98 k.p.c. Ponieważ powód przegrał sprawę w całości winien ponieść koszty postępowania pozwanego, w skład których weszły koszty zastępstwa procesowego określone zgodnie z § 2 pkt 6 rozporządzenia ministra (...)w sprawie opłat za czynności adwokackie w zw. z art. 99 k.p.c.

Z wyrokiem tym nie zgodził się powód, który zaskarżył go w całości.

Zarzucił Sądowi pierwszej instancji:

- naruszenie prawa materialnego – art. 118 oraz art. 442¹ k.c. w zw. z art. 229 k.c. poprzez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, poprzez przyjęcie, że roszczenie powoda wygasło w dniu 1 stycznia 1998 r., a przedawnienie nastąpiło z dniem 1 stycznia 2008 r., gdy tymczasem roszczenie powoda ma charakter odszkodowawczy i początek

przedawnienia wyznaczają daty prawomocnych decyzji odmawiających zwrotu wywłaszczonych nieruchomości, co w sprawie miało miejsce 7 grudnia 2015 r.; art. 229 k.c. poprzez jego zastosowanie w sytuacji, gdy ujawnienie użytkownika wieczystego nastąpiło po 1 stycznia 1998 r. oraz – z ostrożności – podniósł naruszenie art. 5 k.c. poprzez jego niezastosowanie;

- sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego w zakresie charakteru roszczenia powoda oraz skutków i przyczyn odmowy zwrotu nieruchomości w naturze;

- naruszenie przepisów postępowania – art. 386 § 4 k.p.c. poprzez niezbadanie materialnej podstawy roszczenia, art. 233 k.p.c. poprzez przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów, art. 217 i art. 227 k.p.c. poprzez oddalenie wniosków dowodowych powoda oraz art. 328 § 2 k.p.c. poprzez niewskazanie przyczyn niezasadności powództwa.

Wniósł o zmianę wyroku i uwzględnienie powództwa oraz o przeprowadzenie dowodów zawnioskowanych w punktach III – VI pozwu. Wniósł także o zasądzenie kosztów postępowania za obie instancje.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja nie jest zasadna.

W okolicznościach faktycznych sprawy, które zostały zasadniczo prawidłowo ustalone przez Sąd Okręgowy, a które jedynie należy uściślić w ten sposób, że decyzje uwłaszczeniowe z grudnia 1996 r. skutkowały nabyciem z mocy prawa użytkownika wieczystego z dniem 5 grudnia 1990 r. przez przedsiębiorstwa państwowe wskazane w opisie stanu faktycznego oraz uznając za bezsporne i wynikające z dokumentów złożonych w sprawie, że ujawnienie tego nabycia w księgach wieczystych nastąpiło po 1 stycznia 1998 r., za trafny należy uznać zarzut naruszenia art. 229 u.g.n., poprzez jego wadliwe zastosowanie w sprawie, ale nie miało to istotnego znaczenia dla rozstrzygnięcia, albowiem roszczenie było przedawnione w świetle art. 442 k.c., a art. 118 k.c. nie miał w sprawie zastosowania.

Z kolei zarzuty naruszenia prawa procesowego, w szczególności dotyczące oddalenia części wniosków dowodowych, okazały się nieskuteczne już z tej przyczyny, że powód reprezentowany przez fachowego pełnomocnika nie zgłosił wniosku o zmianę postanowienia dowodowego Sądu Okręgowego w trybie art. 380 k.p.c. wraz z przywołaniem tego przepisu, a nadto wnioski te (zgłoszone w pozwie i oddalone przez Sąd pierwszej instancji) były nieprzydatne dla rozstrzygnięcia sprawy zarówno z powodu przedawnienia roszczenia (o czym będzie mowa w dalszej części uzasadnienia), jak i nieadekwatności zgłoszonych dowodów dla oceny niewykorzystania nieruchomości na cel wywłaszczenia, jako zasadniczego w sprawie.

Pozostałe zarzuty sformułowane lakonicznie nie potwierdzały zarzutu dowolności ustaleń faktycznych w sprawie w kontekście naruszenia zasady swobodnej oceny dowodów, jak i niewyjaśnienia podstawy prawnej rozstrzygnięcia, niezależnie od prawidłowości oceny materialnoprawnej.

I. W obszernych ustaleniach faktycznych Sądu pierwszej instancji, które Sąd Apelacyjny podziela, wyeksponować należy jedynie te ustalenia, które odnoszą się do zadysponowania wywłaszczonymi częściami nieruchomości na rzecz osób trzecich oraz co do wykorzystania części z nich na cele wywłaszczenia.

I tak, jak wynika z decyzji Prezydenta (...) W. z 22 lipca 2014 r. (k. 73 i nast.), co do działki ew. (...) i działki (...) z obrębem (...) przy ul. (...) oraz z decyzji Wojewody (...) z 31 marca 2015 r. (k. 86 i nast.), organy uznały, że przedmiotowe działki zostały wykorzystane na cel wywłaszczenia, a nadto, co do działki nr (...), doszło do jej uwłaszczenia na rzecz przedsiębiorstwa państwowego z dniem 5 grudnia 1990 r.

W zakresie działki nr (...) – część z obrębem (...) starosta (...) decyzją z 7 grudnia 2015 r. (k. 94 i nast.) odmówił zwrotu podnosząc m.in. uwłaszczenie tą działką przedsiębiorstwa państwowego z dniem 5 grudnia 1990 r., o czym przesądził wojewoda (...) decyzją z 31 grudnia 1996 r. Wojewoda (...) decyzją z 12 lutego 2016 r. utrzymał w mocy ową decyzję starosty (...).

Co do działek (...), (...), (...) i (...). Prezydent (...) W. decyzją z 24 listopada 2014 r. umorzył postępowanie i stwierdził m.in., że na mocy decyzji wojewody (...) z 31 grudnia 1996 r. przedsiębiorstwo państwowe tam wskazane zostało uwłaszczone z dniem 5 grudnia 1990 r. i doszło do dalszego obrotu tymi nieruchomościami. Wojewoda (...) utrzymał w mocy tę decyzję (decyzją z 16 kwietnia 2015 r. – k. 63 i nast.).

II. W świetle tych ustaleń, w szczególności co do skutków uwłaszczenia przedsiębiorstw państwowych i dalszego obrotu spornymi działkami stwierdzić należy – wbrew odmiennej ocenie Sądu Okręgowego – że w sprawie nie miał zastosowanie art. 229 ustawy o gospodarce nieruchomościami.

W myśl tego przepisu, roszczenie, o którym mowa w art. 136 ust. 3 u.g.n. nie przysługuje, jeżeli przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy nieruchomość została sprzedana albo ustanowiono na niej prawo użytkowania wieczystego na rzecz osoby trzeciej i prawo to zostało ujawnione w księdze wieczystej.

Ścisła wykładnia tego przepisu oznacza więc, że chodzi o sprzedaż lub inną czynność prawną, połączoną z wpisem konstytucyjnym użytkowania wieczystego w księdze wieczystej przed dniem 1 stycznia 1998 r.

Celem przepisu art. 229 u.g.n. jest ochrona praw podmiotów-osób trzecich, które w dobrej wierze nabyły od Skarbu Państwa lub gminy prawo własności nieruchomości lub prawo użytkowania wieczystego, mająca na celu utrwalenie ujawnionych w drodze wpisów do księgi wieczystej stosunków prawnorzeczowych. Spełnienie przesłanek zawartych w tym przepisie powoduje, że poprzedniemu właścicielowi wywłaszczonej nieruchomości nie przysługuje roszczenie o jej zwrot (M. Gdesz w: S. Kalus, G. Matusik, M. Gdesz, E. Mzyk, G. Bieniek, Ustawa o gospodarce nieruchomościami. Komentarz, Warszawa 2012, s. 1064).

Innymi słowy, roszczenie o zwrot wywłaszczonej nieruchomości nie przysługuje gdy:

- 1) nieruchomość została sprzedana lub ustanowiono na niej prawo użytkowania wieczystego,
- 2) sprzedaż nieruchomości lub ustanowienie użytkowania wieczystego nastąpiło przed dniem 1 stycznia 1998 r.,
- 3) prawo własności bądź prawo użytkowania wieczystego zostało wpisane do księgi wieczystej.

Żadna z tych czynności nie miała miejsca w sprawie, albowiem zadysponowanie użytkowaniem wieczystym miało miejsce z mocy prawa – z dniem 5 grudnia 1990 r. – co stwierdzał odpowiedni wojewoda w drodze decyzji. W realiach sprawy owe decyzje miały miejsce w grudniu 1996 r., a ujawnienie w księdze wieczystej miało charakter deklaracyjny i nastąpiło dopiero po 1 stycznia 1998 r.

Taka wykładnia, którą Sąd Apelacyjny prezentuje, jakkolwiek brak w tej materii jednolitości wykładni, ma ten skutek, że przepis art. 229 u.g.n. nie miał w sprawie zastosowania, co nie zmienia oceny dalej idącej, że w sprawie doszło do trwałego i niepodważonego zadysponowania nieruchomością wywłaszczoną na rzecz osób trzecich, co uniemożliwia zwrot wywłaszczonych nieruchomości, bez konieczności badania podstaw merytorycznych do zwrotu. W tym ostatnim zakresie, odpowiednio do orzecznictwa sądownictwa administracyjnego na tle art. 229 u.g.n. stwierdzić należy, że badanie przesłanek określonych w przepisach art. 136 i 137 u.g.n. (oraz tych wynikających z odpowiednich przepisów ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości z 1985 r.), warunkujących zwrot wywłaszczonej nieruchomości w sytuacji, gdy istnieje przeszkoda do zwrotu tej nieruchomości z powodu zadysponowania nieruchomością na rzecz osób trzecich, jest bezprzedmiotowe w postępowaniu zwrotowym. Pogląd ten jest ugruntowany w orzecznictwie sądowniczo-administracyjnym oraz w doktrynie (por. wyroki NSA z 7. 10. 2010 r., sygn. i OSK 1673/09; z 21. 06. 2012 r., sygn. I OSK 979/11; z 17. 09. 2014, sygn. akt I OSK 330/13; z 4.10 2013 r., sygn. I OSK 840/12, z 28. 07. 2018 r. sygn. akt I OSK 2283/16).

Takie także stanowisko zaprezentowały organy administracyjne w sprawie, mimo, że nie znalazły przesłanek zastosowania art. 229 u.g.n. (v. decyzja Wojewody (...) z 16 kwietnia 2015 r. (k. 63 i nast.).

III. Skoro doszło do uwłaszczenia przedsiębiorstw państwowych z dniem 5 grudnia 1990 r., o czym przesądziły decyzje wojewody (...) z grudnia 1996 r., zasadnicze pytanie w kontekście zarzutu przedawnienia przybiera postać: po pierwsze – co do początku biegu przedawnienia, po drugie – wpływu postępowania zwrotowego na bieg terminu przedawnienia.

Sąd Apelacyjny w niniejszym składzie stoi na stanowisku, że trwale zadysponowanie nieruchomością wywłaszczoną w przypadku uwłaszczenia przedsiębiorstwa państwowego na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 29 września 1990 r. o zmianie ustawy o gospodarce gruntami i wywłaszczaniu nieruchomości (Dz. U. Nr 79, poz. 464 ze zm.), jakkolwiek następuje z mocy prawa z dniem 5 grudnia 1990 r., a wpis do księgi wieczystej ma charakter deklaracyjny (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 grudnia 2002 r., III CZP 71/02, OSNC 2003/10/133, uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 1998 r., III CZP 33/98, OSNC 1999, nr 4, poz. 67).), dla swego zaistnienia w obrocie prawnym wymaga wydania ostatecznej decyzji wojewody.

Te ostatnie decyzje w realiach sprawy zaistniały z końcem 1996 r., a zatem stały się ostateczne z normalnym biegu rzeczy, wobec braku danych o ich zaskarżeniu, z początkiem 1997 r. Od tego czasu, tj. od zaistnienia zdarzenia szkodzącego, rozpoczął bieg termin przedawnienia, o którym mowa w art. 442 zd. 2 k.c., który obowiązywał w owym czasie.

Trybunał Konstytucyjny w dniu 1 września 2006 r. wydał wyrok (SK 14/05, OTK-A 2006/8, poz. 97), w którym uznał art. 442 § 1 zdanie drugie za niezgodne z art. 2 i 77 ust. 1 Konstytucji RP z tego powodu, że przepis ten wyłączał dochodzenie naprawienia szkody na osobie, gdy szkoda ta ujawniła się po upływie lat 10 od zdarzenia ją wyrządzającego. Zanim zgodnie z tym wyrokiem nastąpiła utrata mocy obowiązującej wspomnianego przepisu, co miało nastąpić 31.12.2007 r., art. 442 został uchylony przez ustawę z 16.02.2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz.U. poz. 538), która weszła w życie 10.08.2007 r. i która zarazem wprowadziła art. 442¹. Artykuł ten reguluje przedawnienie roszczeń deliktowych na nowych zasadach, dostosowanych do brzmienia Konstytucji RP. Niemniej w realiach sprawy, bieg terminu 10 – letniego od zdarzenia szkodzącego, został powtórzony, z wyjątkami, które są nieistotne w sprawie.

W tej sytuacji powstaje pytanie, czy w wszczęcie przez powoda w 2008 r. postępowań zwrotowych, które zakończyły się w 2015 r. i na początku 2016 r., mogły wpłynąć na bieg dotychczasowego przedawnienia lub otworzyć termin na nowo do dochodzenia roszczeń odszkodowawczych.

Zdaniem Sądu Apelacyjnego, skoro powód nie zakwestionował decyzji uwłaszczeniowych Wojewody (...) z grudnia 1996 r., stanowiących rzeczywiste zdarzenia szkodzące, postępowanie zwrotowe nie mogło naruszyć unormowania art. 442 zd. 2 k.c., ani nie mogło wykreować na nowo terminu do dochodzenia roszczeń z tytułu wywłaszczenia nieruchomości.

Można w tym zakresie odwołać się – odpowiednio – do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 29 marca 2017 r. (I CSK 405/16, LEX nr 2331711) na tle wadliwego wykonaniem dekretu z dnia 6 września 1944 r. o przeprowadzeniu reformy rolnej, że w każdym wypadku roszczenie odszkodowawcze ulega przedawnieniu z upływem lat dziesięciu od dnia zdarzenia wywołującego szkodę. Z tym uzupełniającym zastrzeżeniem, że w sprawie jakiegokolwiek wadliwości – bezprawności – nie wykazano, co jest dodatkową, samodzielną podstawą braku odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa.

IV. Z tych względów, dzieląc w pozostałym zakresie ustalenia i ocenę prawną Sądu Okręgowego, w tym przede wszystkim niewykazanie przesłanek zwrotu oraz wadliwości decyzji uwłaszczeniowych na rzecz przedsiębiorstw państwowych, na podstawie art. 385 k.p.c. orzeczono jak w sentencji.

O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c. i art. 108 § 1 k.p.c., zasadzając na rzecz Prokuratury Generalnej (...)koszty zastępstwa prawnego w stawce minimalnej właściwej w czasie wnoszenia apelacji i odpowiadającej wartości przedmiotu zaskarżenia.

Dorota Markiewicz Roman Dziędek Katarzyna Polańska – Farion